

לעילוי נשמת

אמי מורתי הצדקנית מרת שינא בת רבי ישראל שלום ע"ה נלב"ע יד סיון תשע"א

דברי ישר

לקוטים, מוסרים ופרפראות בפסח ובדרש
 בפרשת השבוע ובענייני דיומא
 בעריכת ישראל שלום דבורץ

שנה שתיים עשרה
 גליון תקמ"ו - 546

פרשת שמות תש"פ

בֵּית יִשְׂרָאֵל

ומיישב שנראה שכך פירושו, כי רצה הקדוש ברוך הוא ליתן טעם למשה למה עזבם זמן רב כזה, וְאַחַר עד עתה מלראות בצרתם.

על זה אמר מפני כי עד עתה אף על פי שבכל צרתם היו צועקים מתוך עבודתם הקשה, כל הצעקות לא היו תחינה ובקשה מלפניו יתברך כי אם צעקה של תלונה, אבל לא ביקשו את פני ה' עד עתה.

זה שאמר וַיֹּאמֶר ה' רְאֵה רְאִיתִי רואה אני עכשיו וגם ראיתי לשעבר אֶת עֲנֵי עַמִּי, וְאֵת צַעֲקֹתָם שְׁמַעְתִּי היינו צעקה של תלונה [שזה היה מִפְּנֵי נִגְשָׁיו]. ולא זכרו כי אני אמרתי ליעקב אֲנֹכִי אֶרְדָּ עִמָּךְ (בראשית מו, ד), ותכלית ירידה זו היתה להצילו וגו' ולהעלותו, כמו שנאמר וְאֲנֹכִי אֶעֱלֶךָ גַם עֲלֶה (שם), וזה שאמר וְאֶרְדָּ לְהַצִּילוֹ (פסוק ח). והיה להם לישראל לשים אל לבם ולבקש את פני, ולא לצעוק רק באופן של תלונה.

אבל עתה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלַי (פסוק ט) כי התפללו אלי בלב שלם על כן ראיתי תפילתם, וראיתי גם את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם אשר לא כדת, לפיכך וְעַתָּה לָכֵה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲה (פסוק י) עתה תיכף מיד, כי כך דרכי שעוד הם מדברים ואני אשמע.

[ויש ללמוד מזה שכאשר האדם זועק על צרתו, שלא יהיה זה בדרך תלונה, אלא באופן של תפילה שמבקש את פני ה']

כאלו לא ראה אותו דבר או לא שמע אותו הקול.

ועל כן יבאו שני ענינים אלו בתורה במקום הבנה.

שמיעה, הוא שכתוב גוֹי אֲשֶׁר לֹא תִשְׁמַע לְשִׁנּוֹ (דברים כח, מט), ראייה, הוא שכתוב וְלִפְנֵי רְאָה (קהלת א, טז), בשניהם יתכן שישמע או יראה אבל עדיין לא ידע.

אך היודע דבר אף על פי שלא ראה אותו ולא שמע אותו מעולם, הוא כאלו ראהו או שמעו.

[ולכאורה, היודע שגם ראה ושמע, מעלתו היא הגבוהה ביותר, כי הדבר מבורר אצלו, וזה אשר אומר הקב"ה שלא רק ראה ולא רק שמע אלא גם ידע, והידיעה גדולה כי היא מתוך הראיה והשמיעה].

ראה תפילת הצדיקים המתפללים על דורם

רְאֵה רְאִיתִי אֶת עֲנֵי עַמִּי כתב הספורנו: רְאֵה רְאִיתִי אֶת עֲנֵי עַמִּי - צדיקי הדור הנאנחים והנאנקים על עונות הדור ועל עניים ומתפללים, וכנגדם נגלה מלאך ה' תוך הסנה.

עד עתה התלוננו, ועתה התפללו

רְאֵה רְאִיתִי אֶת עֲנֵי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֵת צַעֲקֹתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נִגְשָׁיו שואל הכלי יקר, מדוע אמר רְאִיתִי שמשמעו לשעבר, וכן מפני מה כפל לשון ראייה ואמר רְאֵה רְאִיתִי.

במדת הרחמים

וַיֹּאמֶר ה' (שמות ג, ז)

מדויק הרמב"ן וכן כתב גם רבינו בחיי, כי כל הפרשה הקב"ה נקרא בשם א-להים שהיא כנגד מדת הדין, וכאן התחיל שם המיוחד שהוא מדת רחמים, כי יבטיח עתה שירחם על עמו ויושיע אותם במדת רחמים.

בסתר בגלוי ובלב

רְאֵה רְאִיתִי אֶת עֲנֵי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֵת צַעֲקֹתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נִגְשָׁיו פִּי יְדַעְתִּי אֶת מַכְאֲבָיו (שמות ג, ז)

מפרש רבי אברהם אבן עזרא (בפירוש האר"ן) רְאֵה רְאִיתִי את החמס הנעשה להם בסתר, שלא יראוהו בני אדם אני רואהו וְאֵת צַעֲקֹתָם ששומעים הכל, אני שמעתי, והמכאובים שיש בלבו אני ידעתי.

ראיה שמיעה ידיעה

רְאֵה רְאִיתִי אֶת עֲנֵי עַמִּי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֵת צַעֲקֹתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נִגְשָׁיו פִּי יְדַעְתִּי אֶת מַכְאֲבָיו (שמות ג, ז)

כתב רבינו בחיי כי יש בכתוב הזה ג' ענינים זה למעלה מזה, ראייה, שמיעה, ידיעה.

ידיעה למעלה מראיה ושמיעה, שהרי כח השמיעה זך ודק מכח הראיה, ולכן למעלה משתיהן ידיעה, שאין השלמת הראיה או השמיעה אלא בידיעה, שאם יראה אדם דבר או ישמע קול ולא ידע מה הוא, הרי הוא

בֵּית יִשְׂרָאֵל

עניות הדעת

בגלל שהיו במצרים

אֶת עֲנִי עָמִי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם
עם אחד ומיוחד היה להקב"ה
והוא היה מצרים באותו הזמן, ומה
צריך לומר שהוא במצרים, ואם רצה
להדגיש העם, היה אומר ראיתי את
עני עמי ישראל.

וכך ביאר התמיהה, רבינו הנצי"ב
בהעמק דבר, פירש למשה דמה שרואה
עניות הדעת של ישראל, ושפלות
הנפש, אינו אלא משום שהמה
במצרים, ולחוצים המה בדירות
דחוקות וכדומה, אבל כשיצאו ויהיו בני
חורין מוכשרים המה להיות עשירי
הדעת ונפש גבוהה.

צעקתם היתה על הכלל

ולא כפרט

וְאֵת צַעֲקֹתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו
בראיה, כתב לשון יחיד, וכן
בידיעה, אבל בצעקה כתב לשון
רבים, ויש להבין מאי שנא.

כתב המשך חכמה יתכן לפרש על
פי דרך הלשון שכשמדברים על
הכלל, אפילו שהכלל הוא מורכב
מרבים, הכלל מכונה בלשון יחיד,
וכשמדברים על פרטים משתמשים
בלשון רבים.

בני ישראל במצרים, צעקו
בפרטות כל אחד ואחד בפני עצמו
ולא ככלל אל הקב"ה, אבל על מה
צעקו, על הכלל, לא על סבל הפרט,
לא על סבל היחיד, אלא כל אחד
התפלל וצעק עבור כל הכלל.

ולכן אמר כי שמעתי צעקת
הפרטים, לא שכל אחד צועק על
עצמו מפני שהוא נלחץ, רק הפרטים
צועקים על לחץ האומה בכללותה,
וכל אחד אינו חושש על עצמו בפרט,
רק על חלול כללות כבוד האומה
והעם.

לט), ולמה לא יכלו, הרי כבר פסק מהם
השיעבוד והיו במצב שהם 'שרי צוען'.

זה מפני אשר אם היו מתמהמהים
שיעור שיהיו קצר של החמצת חמצן,
כבר היו ח"ו נכנסים לשער הנ', ולא
בגלל העבודה והשיעבוד שכבר תמו,
אלא בגלל המקום.

רואה ויודע מה באמת צריך

לכאוב להם

רָאָה רְאִיתִי אֶת עֲנִי עָמִי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם
וְאֵת צַעֲקֹתָם שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו פִּי
יְדַעְתִּי אֶת מַכְאָבָיו

כתב הבית הלוי לרוב העתים גם
האדם בעצמו לא יוכל לידע מכאובי
עצמו, ומשל הוא לעשיר גדול שירד
מנכסיו ונעשה עני גדול, אט אט
התרגל עוד קצת ועוד קצת למצבו,
מירידה לירידה זכר רק את מצבו
האחרון וכך הגיע למצב שלגמרי שח
שהיה אי פעם עשיר בעצמו, ואם לא
די בזה גם שח שכל חייו עוד בימי
אביו וסבו היו הוא והם עשירים, וכל
מה שהוא זוכר כעת, שעכשיו קשה
לו, כעת דחוק לו, עכשיו צר לו,
ואיננו מבחין בעצמו עד כמה גדלה
נפילתו מאיגרא רמא לבירא עמיקתא.

כך היו בני ישראל במצרים, רובם
לא ידעו כלל מעלתם הגדולה בכל
הפרטים, הן בשלימות הנפש והן
בענייני גופני בימי אברהם יצחק
ויעקב, ומה שהרגישו היה שעכשיו
הם נדחקים, כעת הם סובלים.

זהו שאמר הכתוב רָאָה רְאִיתִי אֶת
עֲנִי עָמִי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם וְאֵת צַעֲקֹתָם
שְׁמַעְתִּי מִפְּנֵי נַגְשָׁיו פִּי יְדַעְתִּי אֶת
מַכְאָבָיו, כי הם בעצמם אינם יודעים
מכאובם ונפילתם כמה גדולה ואינם
צועקים על מה שהיו בעבר, אלא רק
מִפְּנֵי נַגְשָׁיו שסובלים ממנו כעת אבל
אנכי יְדַעְתִּי אֶת מַכְאָבָיו.

הראיות שראה במצרים

רָאָה רְאִיתִי אֶת עֲנִי עָמִי אֲשֶׁר בְּמִצְרַיִם
שני דברים מברר בזה האור החיים
הקד', א. למה כפל לומר ב' ראיות. ב.
למה הוצרך לפרש ולומר אֲשֶׁר
בְּמִצְרַיִם.

ומיישב כי אכן יכוון ה' להודיע כי
ראה ב' ראיות, הראשונה שעדיין לא
הגיע הקץ ואף על פי כן ראיתי את
עני עמי, ועוד ראה שהעוני הוא אֲשֶׁר
בְּמִצְרַיִם, וזה מתבאר על דרך מה
שאמרו חז"ל במס' שבת (י): שבשביל
ב' סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף
יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו
ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים,
והקשו שם התוס' והלא כבר נגזר
הגלות בבין הבתרים, ואמרו התוס'
ליישוב שלולא קנאת האחים היה יכול
להיות הגלות במקום אחר שלא היו
משתעבדים בו ישראל בכל כך צער
ועינוי.

ובזה מתבאר מה שאמר אֲשֶׁר
בְּמִצְרַיִם, פירוש לבחינה זו של כובד
השעבוד אני רואה כי אף שלא הגיע
עדיין קץ הגאולה, אבל הגיע קץ פרט
בחינת העוני אשר מענים ומשעבדים
אותם.

באופן נוסף מבאר רבינו, שכפל
הראיה לומר כי ראה הצער שהם
נמצאים בו ועוד ראיתי עוני עמי שהם
חלק ה' עמו, והעוני הוא אשר הם
במצרים, כי אם ישראל מתעכבים
עוד, הם נאבדים כמו שאמרו חז"ל
בהגדה וְאֵלֹהֵי לֹא הוֹצִיא הַקַּב"ה אֶת
אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, הָרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ
וּבְנֵי בְנֵינוּ מְשַׁעֲבָדִים הֵייוּ לְפָרְעָה
בְּמִצְרַיִם, כי אם היו מתעכבים שם
עוד קצת, היו נכנסים בנ' שערי
טומאה ולא היתה תקומה, לכך גאלם
מיד.

ומדגיש כאן רבינו הקד' ענין גדול,
מדוע ביציאת מצרים נאמר שהם היו
במצב של וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהֵמֵה (שמות יב,